



Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Hvordan eksperter sin motivasjon påvirker beslutninger på topptur

How the motivation of experts affects decision-making when backcountry touring

Av

Nicolai Drager (113) og Torjus Havnerås Sagenes (116)

Bachelor i Idrett

Fakultet for lærarutdanning, kultur og idrett/Institutt for idrett, kosthold og naturfag/Idrett og kroppsøving/Friluftsliv

Veileder: Linda Hallandvik

11/12/20

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle

kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Forord

Prosjektet er gjennomført som en bacheloroppgave i idrett ved Høgskulen på Vestlandet.

Vi er to studenter som er glad i å kjøre ski og gå på topptur, og det er noe vi bruker mye tid på i vinterhalvåret. Med skigleden som grunnlag, ønsket vi å spesifisere vår bacheloroppgave rundt det som interesserer oss mest; topptur. Etter en grundig idemyldring endte vi opp på med at oppgaven skulle omhandle motivasjon og beslutninger hos eksperter innenfor topptur. Vi har fått ny kunnskap og innblikk i hva som er gode beslutninger, hvordan gode beslutninger tas og hvordan motivasjon virker inn på beslutningsprosesser hos eksperter. Arbeidet med denne problemstillingen vil vi dra nytte av på fritiden og kunnskapen vi har fått vil trolig være aktuell i framtidig arbeid. Noe av oppgavens formål er å berike andre toppturgåere og interesserte med ny innsikt og kunnskap på feltet, og forhåpentligvis lede til at flere tar gode og trygge beslutninger på topptur fremover.

Vi vil takke vår veileder Linda Hallandvik for god og konstruktiv veiledning, samt for å ha delt sin ekspertise på feltet. Hun har guidet oss gjennom hele prosessen, gitt gode tilbakemeldinger og kommet med interessante innfallsvinkler, noe vi tenker har bidratt til å berike oppgaven vår. Vi vil også takke informantene våre som har delt sine erfaringer og tanker rundt tematikken som har gjort studien mulig. Vi vil til slutt takke våre familier for god hjelp og støtte under prosessen.

Sogndal // 11.12.2020

Nicolai Drager & Torjus Havnerås Sagenes

Sammendrag

Motivasjonen for denne bacheloroppgaven stammer fra vår personlige interesse for ski og topptur. En interessant tematikk innenfor toppturfeltet er hvordan eksperter tar gode og trygge beslutninger og hva som motiverer dem ut på topptur. Det finnes noe forskning om hvorfor folk går på topptur og hvordan eksperter tar beslutninger. Det er til vår kjennskap forsket lite på eksperters bruk av motivasjon ved beslutningstaking på topptur. Følgende presenteres vår problemstilling og underproblemstilling: *“Hva motiverer eksperter til å gå på topptur?”* og *“Hvordan bruker eksperter lyster og drivkrefter til å ta gode beslutninger på topptur?”*. For å svare på problemstillingene gjennomførte vi fem intervjuer med eksperter innenfor topptur. Intervjuene gav oss innblikk i hva som motiverer informantene og en forståelse for hvordan lyster og drivkrefter kan medvirke i beslutningsprosesser. Vår innhentede empiri diskuteres opp mot forskningslitteraturen på feltet.

Vår konklusjon er at ekspertenes motivasjon er sammensatt av flere faktorer; ønsker om å kjøre i god snø, være ute i naturen, sosial interaksjon med venner, forstå snødekke og ta gode beslutninger. Sammen utgjør de nevnte faktorene en helhetsopplevelse som skaper motivasjon. Det fremgår i studien at erfarne toppturgåere i stor grad ikke styres av verken lyster eller drivkrefter til å ta beslutninger utenfor deres personlige risikoaksept, selv om fristelsen er der. Ved å ha flere lyster tillates flere muligheter som gir glede, noe som gjør at de nødvendigvis ikke alltid trenger å følge hovedplanen. Å ha flere lyster gjør ekspertene også motivert til å gå mindre eksponerte turer. Turene kan være i slakere terreng og ha lavere risiko, og fortsatt oppfylle deres ønsker om god skikjøring i god snø, naturopplevelse og forstå snødekke.

Nøkkelord: Topptur, Frikjøring, Risiko, Beslutningstaking, Risikoaksept, Motivasjon

Abstract

The motivation for this bachelor thesis stems from our personal interest in skiing and backcountry touring. An interesting topic within the ski touring field is how experts make good and safe decisions and what motivates them to go touring. There is some research on why people go backcountry touring and how experts make decisions. To our knowledge, little research has been done on experts' use of motivation when making decisions when backcountry touring. The following presents our problem and sub-problem: "What motivates experts to go backcountry touring?" and "How do experts use desires and driving forces to make good decisions when backcountry touring?". To answer these questions, we conducted five interviews with experts in ski touring. The interviews gave us insight into what motivates the informants and an understanding of how desires and driving forces can participate in decision-making processes. Our obtained empirical data are discussed against the research literature in the field.

Our conclusion is that the experts' motivation is composed of several factors; skilled skiing in good snow, experience nature, social interaction with friends, understand snow layers and make good decisions. Together, the mentioned factors constitute a holistic experience that creates motivation. The study shows that experienced ski tourers are largely not guided by either the desire or the driving forces to make decisions outside of their personal risk acceptance, even if the temptation is there. Having more desires allows for more opportunities that bring joy, which means that they do not necessarily always have to follow the main plan. Having more desires also motivates the experts to go on less exposed trips. The trips can be in gentler terrain and have a lower risk, and still fulfill their wishes for skilled skiing in good snow, nature experience and understanding snow layers.

Keywords: Backcountry Touring, Freeride, Risk, Decision Making, Risk Acceptance, Motivation

Innholdsfortegnelse

1 INNLEDNING	6
2 TEORI	8
2.1 Motivasjon	8
2.1.1 Maslows motivasjonsteori.....	9
2.2 Beslutningsteori	10
2.2.1 Situational Awareness.....	10
2.2.2 Dual Process Theory	11
2.2.3 Sammenheng mellom lyst, belønning og beslutninger ved topturer.....	13
3 METODE	15
3.1 Metodevalg	15
3.2 Informanter	15
3.3 Fremgangsprosedyren.....	16
3.3.1 Bakgrunn for intervju og intervjuguide	16
3.3.2 Gjennomføring av datainnsamling.....	17
3.3.3 Transkribering av intervju.....	18
3.4 Styrker og svakheter i forskningsprosessen.....	18
3.4.1 Forforståelse.....	18
3.4.2 Reliabilitet.....	19
3.4.3 Validitet.....	20
3.5 Etske retningslinjer og hensyn.....	21
4 RESULTAT OG DISKUSJON.....	22
4.1 Motivasjon og bakgrunn	22
4.2 Planlegging	25
4.3 Risikoaksept.....	26
4.4 Motivasjon opp mot beslutninger	28
4.5 Situational Awareness.....	30
5 KONKLUSJON	33
6 LITTERATURLISTE	34
7 VEDLEGG	38
7.1 Intervjuguide.....	38
7.3 Informasjonsskriv og samtykkeskjema.....	40

1 INNLEDNING

I løpet av de siste årene har antallet “toppturgåere” økt (Odden, 2008), noe som medfører at flere oppholder seg i skredutsatte omgivelser. Det er dermed spesielt viktig å ha fokus på vurdering og beslutninger for opphold i denne type terreng. Det er primært tre faktorer for vurdering av skredutsatte omgivelser: Snødekke, terreng og vær (Nes, 2018; Tremper 2018; Fredston & Fesler, 2011). Snødekke omhandler hvordan egenskapene til de ulike snølagene er oppbygget. Terreng omhandler: Bratthet, terrengformasjon, terrengfeller, løsne- og utløpsområder, skog, eksponering og veivalg. Vurderinger av vær omhandler temperatur, vind og nedbør (Nes, 2018; Tremper 2018; Fredston & Fesler, 2011). En siste viktig faktor er mennesket. Menneskelige faktorer forårsaker 86% av alle snøskredulykker (Tremper, 2018; Brattlien, 2012). Vurderingsarbeidet i snøskredutsatte omgivelser består av mange komplekse faktorer, og disse faktorene er i stadig endring, ved at vær, vind og temperatur endres i løpet dagen. Det er svært krevende å gjøre beslutninger i omgivelser med mange faktorer som er i stadig endring, derav dynamiske faktorer, som er beskrevet av Hogarth (2001) og Shanteau (1992).

Det kreves derfor kompetanse og erfaring for å gjøre gode beslutninger i skredutsatte omgivelser (Tozer, Fazey & Fazey, 2007). Mangel på kompetanse og erfaring kan medføre dårlige beslutninger og fatale ulykker (Hallandvik, Vikene & Aadland, 2015). Beslutningene man tar på topptur er påvirket av de lystene man har (Atkins, 2014). Lyst er en form for motivasjon der man handler ut ifra sine egne ønsker (Heuer, 2004). Lyster og drivkrefter vil alltid være til stede. Hvordan kan man være dem bevisst og unngå at de overstyrrer ens rasjonelle beslutninger i feil retning, og muligens i farlig retning?

Dette spørsmålet er grunnlaget for oppgaven. Oppgaven vil ta for seg hvordan motivasjon påvirker eksperter og eksperters beslutninger på topptur. For å fremskaffe mer kunnskap om temaet intervjuet vi fem eksperter på fagfeltet. I følge Tozer et al. (2007) er man ekspert om man har 10 000 timer med opparbeidet praksis, variasjon i praksis, samt refleksjon over praksis. Betydelige mengder praktisk erfaring i autentiske situasjoner er essensielt (Fazey, Fazey & Fazey, 2005). Kunnskap ligger i erfaring, men krever refleksjon i etterkant (Vereide, Vikene & Hallandvik, 2019). Ved å intervju ekspertene er formålet å få innsikt i hvordan motivasjon og lyster påvirker ekspertenes beslutninger på topptur.

Oppgaven forsøker å gi svar på følgende problemstilling og underproblemstilling:

“Hva motiverer eksperter til å dra på topptur?”

“Hvordan kan lyst og motivasjon påvirke eksperter til å ta gode beslutninger på topptur?”

Innledende i oppgaven introduseres teori innenfor motivasjon og beslutningstaking.

Bakgrunnen for problemstillingens utforming presenteres her. Videre vil den metodiske tilnærming og metodiske overveielser drøftes. Deretter diskuteres oppgavens funn.

Avslutningsvis oppsummeres resultatet i konklusjonen og oppgavens problemstilling forsøkes besvares.

2 TEORI

I teorikapittelet blir motivasjons- og beslutningsteori presentert, samt sammenhengen mellom disse. Dette inkluderer videre teorikunnskap om begrepene beslutningstaking og motivasjon. Maslows (1970) behovspyramide deler menneskets grunnleggende behov inn i ulike nivå, og det å ivareta de grunnleggende behovene blir en motivasjonsfaktor i menneskers valg. Videre blir beslutningsteoriene “Situational Awareness” og “Dual Process Theory” brukt for å belyse problemstillingen.

2.1 Motivasjon

Motivasjon defineres gjerne som “de biologiske, psykologiske og sosiale faktorene som aktiverer, gir retning til og opprettholder atferd i ulike grader av intensitet for å oppnå et mål” (Kaufmann & Kaufmann, 2009, s. 93). Dette er en overordnet definisjon av begrepet som fremlegger at det eksisterer indre og eller ytre tilstander som styrer oss mot handling, som drivkrefter og lyster. Det krever motivasjon for å legge ut på topptur. Atkins (2014) fremhever at den motivasjonen eller lystene man har til å gå på topptur, videre påvirker beslutningene. Videre påpeker Atkins (2014) viktigheten av å ha mange nok lyster, slik at man har mulighet for å tilpasse lystene etter forholdene og ikke motsatt. Med dårlig sikt og høy skredfare kan det å jakte bratte fjellsider medføre høy risiko. Er dette det eneste man har lyst til å gjøre kan det føre til høyere risikoaksept. For å unngå dette må en da ha et større repertoar av lyster til å dra på topptur. Motivasjon er noe alle har, og det er styrende for adferden vår (Teigen, 2020). Psykologen Abraham Maslow (1908-1970) har knyttet motivasjon til hvordan en kan forstå menneskets mulighet til personlig vekst og utvikling (Maslow, 1970). Maslows behovspyramide kan bidra til å forstå motivasjonsfenomenets betydning for beslutningstaking under toppturer.

2.1.1 Maslows motivasjonsteori

Maslows (1970) teori omhandler det friske mennesket sin personlige vekst. Teorien skiller mellom fem grunnleggende behov, som kan ses i sammenheng med hverandre. I følge Imsen (2020) kan man forklare modellen som en pyramide, der de grunnleggende behovene, som mennesket må ha dekket for å kunne leve, kommer nederst i hierarkiet, deretter påfølgende behov over det. De behovene som må dekkes først kalles mangelbehov. I stigende rekkefølge finner man de fysiologiske behovene til mat og drikke, videre behovet for trygghet og sikkerhet og deretter behovet for tilknytning og kjærlighet (Maslow, 1970). Ettersom det er en forutsetning at mangelbehovene er dekket før planlegging og gjennomføring av topptur, blir disse ikke nærmere beskrevet her.

De øverste behovene, behov for status og respekt og behovet for selvrealisering blir først forsøkt dekket etter at mangelbehovene er ivaretatt. De øverste behovene blir kalt vekstbehov og det er ikke noe tak for når disse er dekket. Vekstbehovene omhandler utviklingen av mennesket (Maslow, 1970). Behovet for respekt og status omhandler ønsket om å bli respektert av andre for den man er og vår egen oppfatning av oss selv. Dette ses gjerne i sammenheng med at man som menneske prøver å mestre det man driver med. Sett i lys av topptur kan det være at man prøver å mestre vurderinger av skredfarlige omgivelser. Dette kan gi tillit til egne vurderinger og kan medføre anerkjennelse og respekt fra andre. Maslow (1970) antar at å nå det øverste nivået i behovshierarkiet, er der individet oppnår selvrealisering, kan lede til økt selvtillit og følelse av å være nyttig.

Først når de grunnleggende behovene er tilfredsstilt, vil behovet for selvrealisering melde seg hos individet (Maslow, 1970). For en skikjører vil dette kunne være å stå brattere på ski ut ifra egne forutsetninger. Det å stå på ski i bratt terreng kan være et mål som i seg selv er selvrealiserende. Ved å oppnå dette målet vil man kunne føle økt mestring. Maslow (1970) hevder at selvrealisering omhandler noe et individ ønsker å oppnå for å utvikle seg selv. En som går mye på topptur vil ifølge denne teorien søke nye utfordringer og lage nye mål innenfor topptur. Personen kan ønske å utvikle seg selv, spesielt innenfor sitt fagfelt. Det kan også være å oppnå glede og mestring ved å ta gode beslutninger eller ha en bra dag i fjellet. Måloppnåelse for å gå toppturer kan være en drivkraft for selvrealisering. Dette vil igjen kunne påvirke våre beslutninger.

2.2 Beslutningsteori

Rasjonell beslutningsatferd handler om å ta beslutninger som maksimerer forventet nytte i en situasjon der man står overfor flere, konkurrerende handlingsvalg (Kaufmann & Kaufmann, 2009). Atkins (2014) presenterer at det å ta beslutninger i skredfarlige omgivelser omhandler risiko opp mot belønning. Denne belønningen kan være å tilfredsstillere våre lyster og man må av den grunn ha lyster for å kunne oppnå belønning. For å ta de gode beslutningene vil vi se på hvordan menneskers beslutninger påvirkes av Situational Awareness og bruk av to ulike beslutningsprosesser.

2.2.1 Situational Awareness

Mica Endsley (1995) står bak teorien om Situational Awareness. Oppmerksomhet og arbeidsminne blir presentert som kritiske faktorer som kan fremme eller hemme mennesket til å ta til seg, forstå, tolke og bearbeide informasjon fra omgivelsene. Denne informasjonen former Situational Awareness. Mentale modeller og målrettet atferd blir antatt som viktige mekanismer for å overvinne disse hindringene. Ved mangel på langsiktige minnestrukturer vil Situational Awareness være styrt av begrensninger i menneskets oppmerksomhet og arbeidsminne (Endsley, 1995).

Situational Awareness kan deles inn i tre nivåer. Det første nivået omhandler individets persepsjon av relevant informasjon. Dette innebærer at individet får med seg den informasjonen som er tilgjengelig. På topptur handler dette om snødekket, vær og terreng. Snøforholdene kan i stor grad fortelle oss om hvilke farer man kan møte på i løpet av en tur. Man kan gå inn i farlige situasjoner dersom man ikke tar til seg den informasjonen snøen forteller oss. Det andre nivået forteller om individets evne til å forstå betydningen av informasjonen omgivelsene gir. Man må kunne forstå informasjonen snødekket og været gir, og hvilken betydning denne informasjonen har for terrenget man befinner seg i. Nivå tre omhandler evnen til å forutse de fremtidige handlingene til elementene i miljøet (Endsley, 1995). Dette betyr at man må kunne forstå hva som blir informert og hva det betyr, for å kunne forstå hva som kan være konsekvensen i fremtiden. Får man med seg og forstår informasjonen terrenget, snødekket og været gir kan man forutse om det er fare for skred i området. Situational Awareness handler i stor grad om å se det hele bildet. Man må derfor

klare å skape et holistisk bilde på situasjonen. De fleste feil skjer på det første nivået (Klein, Pliske, Crandall & Woods, 2005). Mennesker overser relevant informasjon. Det å oppdage og forstå den informasjonen som er relevant krever teoretisk kunnskap, erfaring og læring fra autentiske situasjoner (Endsley, 1995). Bevissthet om skredproblemer på tur kan lede oppmerksomheten mot sentral informasjon. Denne informasjonen er essensiell i en beslutningsprosess. Endsley (1995) hevder at kunnskapen ligger i handlingene eller erfaringene, men det krever refleksjon i etterkant for å ta til seg selve kunnskapen. Å bygge erfaring i skredterreng krever av den grunn refleksjon over de turene man har gått.

Gjennom erfaring kan man forme et pålitelig automatisk tankesystem. Det automatiske tankesystemet har en tendens til å være rask, autonom og utilgjengelig for bevisstheten ved at det kan oppstå uten oppmerksomhet (Logan, 1988). Automatikk blir presentert som en tilleggsmekanisme for å overvinne oppmerksomhets- og arbeidsminnebegrensninger. Opererer man med automatikk, forventes det at man vil ha redusert bevissthet om miljøfaktorer, spesielt for elementene utenfor den automatiske sekvensen, og dermed vil det være mer sannsynlig å gjøre feil under nye omstendigheter. Det kan igjen føre til at man går glipp av essensiell informasjon i omgivelsene (Endsley, 1995). Man må av den grunn være årvåken for alle nivåene. Dette er for å få med seg og kunne nyttiggjøre den informasjonen som er relevant. For personer med mye erfaring er dette spesielt viktig, ettersom man lettere kan gjøre valg uten å tenke seg om gjennom det automatiske systemet. Det kan igjen føre til at man går glipp av essensiell informasjon i omgivelsene (Endsley, 1995). Samtidig har de med mye erfaring mer kompetanse og erfaring å basere de automatiske beslutningene på, noe som hjelper med å kvalitetssikre beslutningene. Det automatiske tankesystemet presenteres ytterligere i Dual Process Theory.

2.2.2 Dual Process Theory

Bevissthet om essensielle farer i ulike situasjoner og kontekster er et godt utgangspunkt for å ta gode beslutninger. I situasjoner som har potensiell høy risiko kan man knytte beslutningsprosesser til begrepet "A Dual Process", en tosidig prosess (Kahneman, 2011). Det er to forskjellige tankesystemer som fungerer sammen i et helhetlig system som utgjør beslutningsprosessene. Denne teorien har fått navnet Dual Process Theory.

De to ulike systemene jobber sammen parallelt om å komme frem til en beslutning. Hvilket system som er mest fremtredende avhenger av kunnskapsnivå og erfaring. Det første systemet er automatisk og blir beskrevet som raskt, intuitivt og ubevisst (Kahneman, 2011; Evans & Stanovich, 2013). Det automatiske tankesystemet, som har blitt delvis presentert tidligere, krever lite energi. Det andre tankesystemet blir beskrevet som tregt, reflekterende og analytisk. Denne tankeprosessen krever mye energi, og utgjør det reflekterende tankesystemet. (Kahneman, 2011; Kahneman & Klein 2009; Evans & Stanovich, 2013). Det automatiske systemet tar til seg informasjon først, fordi dette systemet er raskest. I hverdagen brukes det reflekterende systemet i mindre grad, ettersom det krever mer energi. Står man overfor en vanskelig beslutning i fjellet, vil det reflekterende system gå igjennom den samme informasjonen som det automatiske systemet. På topptur kan dette være vind i ansiktet, temperatur, følelser og drivkrefter. Det reflekterende system kan da godkjenne den informasjonen det automatiske har kommet med, eller bytte ut intuisjonen med systematisk tenking (Kahneman & Klein, 2009).

For at intuisjonen skal være troverdig, er tidligere erfaring og kunnskap sentralt. Uten nok relevant erfaring vil ikke intuisjonen være presis (Kahneman, 2011; Kahneman & Klein 2009). Ved topptur kan relevant erfaring være å ha sett snøen under ulike forhold, diskutert erfaringer og ha vært på tur under varierte forhold. Det er ikke tilstrekkelig å dra på samme fjell eller tur en hel vinter, uten å reflektere over forholdene de ulike gangene man går denne turen. Dette medfører ikke kunnskap som det automatiske system kan bruke. For at komplekse situasjoner skal kunne forstås gjennom det automatiske systemet trenger man kontekstspesifikk erfaring. Dette fører til at man kan lære mønstrene i komplekse situasjoner, også kalt mønstergjenkjenning (Kahneman, 2011; Kahneman & Klein 2009).

Mønstergjenkjenning blir brukt for å kunne vurdere skredfarlige omgivelser. Kahneman og Klein (2009) poengterer at en nybegynner stoler mer på analytiske tankeprosesser ettersom nybegynneren har mangel på erfaring. En nybegynner har gjerne begrenset med erfaring til å ta i bruk mønstergjenkjenning og burde holde seg til det reflekterende tankesystemet. For å bruke det reflekterende system bruker man analytiske verktøy i beslutningsprosessen. Slike analytiske verktøy kan være grundig turplanlegging, terrengvurdering, skredproblem i skredvarsel og systematisk snødekkeundersøkelse (Vereide et al., 2019). En ekspert har mer erfaringsgrunnlag og ferdighet, og vil kunne benytte mer intuitive tankeprosesser i

beslutningsprosessen sin (Kahneman & Klein, 2009). Intuisjonen til ekspertene baseres på faglig forankring og legger grunnlag for mønstergjenkjenning i en rekke ulike situasjoner.

Institusjonen er imidlertid ikke alltid rasjonell. Følelsene våre kan lede til at man tar feil avgjørelser gjennom heuristikker eller mentale snarveier (Kahneman & Klein, 2009).

Kahneman og Klein (2009) hevder at heuristikker kan være kvalifisert gjetning eller intuitive avgjørelser. På topptur kan mentale snarveier være at man søker aksept i turfølge, eller at man gjør som resten av gruppa gjør, fordi gruppa gir en trygghetsfølelse. Det kan også være at vi tror vi kjenner igjen et skredproblem og tror man har kontroll. I følge Kahneman og Klein (2009) er eksperter gode på å skille når de er sikre og når de ikke vet. Videre formidler de at amatører er dårligere på dette. «Subjective confidence is therefore an unreliable indication of the validity of intuitive judgments and decisions» (Kahneman & Klein, 2009, s. 524). Man kan med andre ord ikke alltid stole på subjektiv selvtillit i beslutninger.

2.2.3 Sammenheng mellom lyst, belønning og beslutninger ved toppturer

Risiko og belønning kan bli sett på som motpoler for beslutninger i skredutsatte områder. Drivkreftene og lystene våre påvirker intuisjonen som er med å styre valg og beslutninger. Atkins (2014) hevder det er mer sannsynlig å ta dårlige beslutninger hvis man fokuserer på en eller få lyster. Dette kan være å ha en lyst om å nå toppen. Det kan medføre større risiko enn ønskelig om man bare har toppen som mål for turen. Når man ikke toppen vil det ikke være noen belønning for turen (Atkins, 2014; Mannberg, Hendriks, Landrø & Stefan, 2018). For å endre atferd holder det ikke bare å ønske seg det, man må også endre synet på belønning. Dette fordi synet på belønning styres av lyster. Ved å endre lystene våre slik at de passer med forholdene kan man oppnå bedre beslutninger (Atkins, 2014). Med mange forskjellige lyster, som å lære mer om snøforhold, være med gode venner på tur eller kjøre på ski i skogen, vil det være lettere å oppnå belønning og dermed ta tryggere valg på tur (Atkins, 2014). Det reflekterende systemet må brukes for å velge lyster ut ifra forhold og ikke motsatt (Atkins, 2014).

Ideelt sett bør vektleggelse av de ulike systemene i beslutningsprosessene styres av individets ferdighetsnivå. Dreyfus (2004) deler inn ferdigheter i en trapp på fem nivåer; nybegynner, avansert nybegynner, kompetent, dyktig og ekspert. Som tidligere nevnt burde nybegynnere

bruke det reflekterende system, ettersom de ikke har faglig forankring i sin intuisjon. Dreyfus (2004, s. 179) poengterer: “In general, if one seeks the safety of rules, one will not get beyond competence”. Med nok erfaring, variasjon og refleksjon opparbeider man seg faglig forankring som vil medføre faglig intuisjon (Tozer et al., 2007). Dette gjør at man kan bruke mer intuisjon i beslutningene sine, samtidig som man beveger seg opp ferdighetstrappen.

3 METODE

I dette kapitlet redegjøres det for den metodiske fremgangsmåten til innsamling av empiri i relasjon til oppgavens problemstilling. Innledningsvis redegjøres det for den kvalitative metode og bruk av semistrukturert intervju, etterfulgt av en presentasjon av prosedyren for rekruttering av informanter og hvordan vi har gjennomført datainnsamlingen. Avslutningsvis diskuteres studiens validitet, reliabilitet og etiske utfordringer.

3.1 Metodevalg

Formålet med studien var å belyse problemstillingen gjennom å innhente empirisk kunnskap fra utvalgte informanter. Vi var ikke ute etter et stort antall personer med ulike typer motivasjon, da kunne vi valgt kvantitativ metode. Kvalitativ metode egner seg når man vil gå i dybden på en problemstilling, og til å avdekke ny kunnskap som tidligere ikke er beskrevet. Vi ønsket ikke å se på omfang av et allerede etablert fenomen, men å avdekke informasjon som tidligere er lite beskrevet. Kvalitativ metode bidrar til å etablere kunnskap om menneskers erfaring, opplevelser og meninger (Dalland, 2017). Hovedregelen for utvalg i kvalitative intervjustudier er at man velger informanter som av ulike grunner vil kunne uttale seg på en reflektert måte om det aktuelle temaet (Tjora, 2017). Empiri hos den enkelte informant vil være sentralt for studien. Dette er for at oppgaven oppgaven skal avdekke topturekspertenes motivasjon for topptur og hvordan lyster og drivkrefter påvirker beslutningstakingen på slike turer. Datainnsamlingen i studien baseres på det semistrukturerte intervju. Et semistrukturert intervju har en fleksibel intervjuguide og oppfølgingsspørsmål blir stilt der det er nødvendig (Larsen, 2017). Gjennom intervju ønsker vi å hente ut kvalitativ data og kunnskap uttrykt gjennom informantenes eget språk. Denne kunnskapen ga videre grunnlag for en rikere forståelse av problemstillingen.

3.2 Informanter

Dalland (2017) beskriver personen som blir intervjuet som informant, respondent eller intervjuobjekt. Respondent er en person som svarer på spørsmål. En informant er en person

som kan mye om feltet og gir forskeren informasjon. Intervjuobjekt er en person som er objektet i et intervju (Dalland, 2017). Vi vil av den grunn bruke informant som betegnelse på personene i vårt datamateriale.

Oppgavens problemstilling krever informanter som har mye kunnskap og erfaringer fra topptur. Som et kriterie ved studien skal informantene ha reflekterte tanker rundt topptur, motivasjon, snøskred og andre faremomenter. Som tidligere nevnt ønsket vi å intervju ekspert, det vil si personer med over 10 000 timer erfaring med topptur. Rekruttering fant sted gjennom lokale nettverk innenfor topptur i Sogndal. Noen av informantene går på topptur primært på fritiden, mens andre gjør det i jobbsammenheng i tillegg. Dette bidrar til at problemstillingen kan belyses fra ulike perspektiver rundt motivasjon, beslutninger og risiko inn mot topptur. Alle opplysninger om informantene blir anonymisert, slik de ikke kan gjenkjennes. Dette ble forklart til informantene gjennom en samtykkeerklæring. Erklæringen ble gjennomgått med informantene før selve intervjuet startet. Dette var for å sikre at det ikke var uklarheter før intervjuet. På denne måten kunne vi være trygge på at informanten var underforstått med formålet med intervjuet og hva deltakelse ville innebære. Samtidig sikret vi informantens konfidensialitet og tillit slik at de var villige til å dele personlige erfaringer.

3.3 Fremgangsprosedyren

3.3.1 Bakgrunn for intervju og intervjuguide

Gjennom intervju har man mulighet til å samle inn empirisk data, erfaringer og meninger til informantene (Larsen, 2017). Dette ga oss data som gjorde at vi fikk et innblikk i hvordan informanten har handlet i tidligere situasjoner, i detalj. Intervjuene tillot oss å ha en samtale med informantene, der vi ga informantene mulighet til å utdype svar der det følte nødvendig.

Forut for intervjuene ble det utformet en intervjuguide. En intervjuguide har som hensikt å inkorporere en rekke forskjellige temaer som skal dekkes i løpet av intervjuet. Den fungerer som et verktøy for å rette samtalen mot de temaene intervjueren ønsker å lære mer om, der temaene for intervjuet i stor grad vil være fastlagt på forhånd (Qu & Dumay, 2011).

Spørsmålene i intervjuguiden danner grunnlaget for samtalen og fungerer som et hjelpemiddel slik at dialogen mellom spørsmålsstilleren og informanten holdes tematisk. En trenger likevel

ikke holde seg helt bestemt til hvordan spørsmålene er utformet, men bruke intervjuguiden som utgangspunkt under intervjuet (Dalland, 2017). Intervjuguiden ble dannet med grunnlag i den teoretiske bakgrunnen som ble presentert i kapittel 2. Det å ha begrepsmessig og teoretisk forståelse av fenomenene som skal undersøkes er viktig for å kunne stille relevante spørsmål (Kvale og Brinkmann, 2015). De ulike tematikkene for intervjuet deltes i intervjuguiden inn i tre kategorier. Den første delen omhandler generelle spørsmål rettet mot informantens bakgrunn på topptur. De to andre kategoriene stiller spørsmål opp mot informantens motivasjon og lyster til å dra på topptur, beslutninger og risikoaksepten til informantene. Ettersom det var et semistrukturert intervju, var overgangen mellom kategoriene flytende og rekkefølgen på spørsmålene varierte i de forskjellige intervjuene (Kvale og Brinkmann, 2015).

Et pilotintervju kan være fordelaktig ettersom det gir mulighet til å sjekke tidsbruk, spørsmålskvaliteten og at språket reflekterer informantgruppen. I denne studien ble det vurdert at det grunnet tidsmessige begrensning ikke ble aktuelt med pilotstudie. En trygghet i vurderingen var at vår veileder ved oppgaven, som selv er ekspert på tematikken, godkjente intervjuguiden.

3.3.2 Gjennomføring av datainnsamling

Under samtlige intervjuer ble det besluttet at den samme personen stilte flesteparten av spørsmålene, samtidig som den andre noterte viktige innspill og tanker fra informantene. Det ga oss muligheten til å følge godt med og vise interesse for informanten og hva som ble sagt. Intervjuene bar dermed preg av å fungere som en samtale, noe som var ønskelig. Det første og siste intervjuet ble gjennomført på et grupperom på campus. De tre andre intervjuene ble, etter informantens ønske, tatt over videosamtaletjenesten Zoom. Det ble tatt lydopptak av intervjuene etter avtale med informantene. Bruk av lydopptak gjør det mulig å fremlegge direkte sitater på samme måte som informanten la dem frem. Dette styrker pålitelighet til studien ettersom informanten sin stemme synliggjøres (Tjora, 2017). Med informant 5 kunne bare en av oss være til stede. I intervju med informant 4 hadde vi noen tekniske problemer som gjorde at vi ble avbrutt underveis. Vi opplevde likevel at vi fikk god informasjon i begge intervjuene og tror ikke uregelmessighetene påvirket kvaliteten nevneverdig.

Vi lot informantene svare utfyllende på alle spørsmål og gjerne med eksempler på oppfordring av oss. Intervjuene ble lagt opp slik at både informantene og oss selv hadde tilstrekkelig med tid. Dette gjorde det mulig å komme med oppfølgingsspørsmål der det var nødvendig og naturlig. Intervjuene varte fra 35-45 minutter per informant, noe som til slutt ga oss rundt 30 sider ferdig transkribert tekst.

3.3.3 Transkribering av intervju

Transkribering av intervju fra muntlig til skriftlig er det første steget i analyseprosessen. Transkribering strukturerer intervjusamtalen til en form som er egnet analytisk arbeid (Kvale & Brinkmann, 2015). Vi tok lydopptak med telefon på intervju 1 og 5 og brukte opptak gjennom Zoom på de andre. Disse lagret vi som lydfiler på datamaskinen, som gjorde det lett å transkribere i ettertid. Vi transkriberte ordrett det som ble sagt, kort tid etter intervjuene, slik at vi hadde samtalene friskt i minne. Kvale og Brinkmann (2015) fremhever at i transkriberinger går stemmeleie og intonasjon tapt, og at det kan bli svekkende gjengivelser av direkte intervjusamtaler. Med dette tatt i betraktning valgte vi å få intervjuene over i skriftlig form. Dette gjorde det lettere å strukturere informasjonen til analysen.

3.4 Styrker og svakheter i forskningsprosessen

I forskningsprosessen er det viktig å få informasjon som kan belyse problemstillingen. I følgende avsnitt vil styrker og svakheter ved studien presenteres. Videre fremlegges hvordan studiens reliabilitet og validitet kan ha blitt påvirket av ulike faktorer. Feilkilder, etiske hensyn og retningslinjer vil til slutt presenteres.

3.4.1 Forforståelse

«Forskerens forforståelse vil kunne påvirke hva forskerne observerer, og hvordan disse observasjonene vektlegges og tolkes» (Johannessen, Christoffersen og Tuft, 2016). I oppgaven vår forventet vi at ekspertene hadde vært mye på topptur og at de har fått mange forskjellige lyster til å dra på topptur. I relasjon til studien er vår forforståelse til tematikken

preget av teoretisk kunnskap om motivasjon og beslutninger. Forforståelsen vår er også preget av hva vi på bakgrunn av denne kunnskapen forventer å finne i vår studie, men også vår entusiasme for tematikken. Vi bestrebet oss på å ha fokus på informantenes fortellinger, snarere enn å la oss bli styrt vår egen forforståelse. Våre metodiske valg, analyse og fortolkning preges av forforståelsen og det er sentralt at vi som forskere har et aktivt og bevisst forhold til vår forforståelse.

Ved å ha en intervjuguide med åpne spørsmål som; «Hvorfor går du på topptur?» åpnet vi opp for mange mulige svar. Vi hadde også en tanke om at ekspertene brukte mest den intuitive tankeprosessen til å ta beslutninger, men vi formulerte spørsmålet; «Hvordan tar du beslutninger på topptur?». Videre la vi opp til at vi kunne stille oppfølgingsspørsmål uansett hvilken retning informantene svarte. Ved å være bevisst på hva vi forventet å finne, kunne vi også være bevisst på å åpne for å finne helt andre svar, og også lete aktivt etter alternativer til egen forforståelse. Vi var med det åpne for ny kunnskap under intervjuene.

3.4.2 Reliabilitet

«Reliabiliteten viser i hvilken grad variasjoner i datamaterialet skyldes spesielle trekk ved undersøkelsesopplegget eller datainnsamlingen» (Grønmo, 2016, s. 241). Det handler om hvor pålitelig og nøyaktig data blir samlet inn, analysert og benyttet. Man kan stille samme spørsmål til en og samme informant til ulike tidspunkt og få forskjellige svar. Den innsamlede dataen blir påvirket av informantenes tolking og forståelse på det tidspunktet intervjuet skjer. Oppgavens reliabilitet er styrket gjennom opptak av intervjuene slik at transkriberingen ble mest mulig korrekt. I tillegg tok vi notater under intervjuet som vi bevarte. Etter transkriberingen kategoriserte vi svarene for å få en god oversikt. Vi fremmet alle informantenes tanker og erfaringer under drøftingsdelen som kan ha vært med på å styrke påliteligheten til oppgaven. Vi har vært forsiktig med å generalisere svarene vi fikk fra informantene, da dette bare er synspunkter og tanker fra fem eksperter innen topptur. Ved kvalitativ forskning er det sentralt å være bevisst på at andre informanter kan berike datamateriale med andre synspunkter. Det at intervjuene ble innhentet utenfor skisesong, kan ha påvirket informantenes dybde på svarene, da det på tidspunktet var lenge siden de hadde vært på topptur.

Forskerens rolle påvirker reliabiliteten til studien (Grønmo, 2016). På grunn av lang avstand til informantene og Korona-situasjonen ble Zoom et godt alternativ. Fordelen med å møtes fysisk er at det er enklere å ha god flyt i samtalen. Intervju over internett gir forsinkelser på stemmer, noe som gjør at man til tider kan snakke over hverandre, og kan bryte flyten. En annen fordel med å møte fysisk er at man slipper å treffe på mulige tekniske problemer. Intervju over Zoom er likevel et godt alternativ til å bruke telefon, ettersom lyd kvaliteten er bedre. Videointervju tillater oss å se nonverbale signaler fra informantene. Man kan argumentere at fysisk intervju kan gjøre det lettere for informanten å bli komfortabel. Videointervju kan tolkes som mer formelt, noe som kan påvirke resultatet. Det var bare en av oss som kunne stille til det siste intervjuet. Ettersom dette var siste intervju og vi begge hadde god innføring i tematikken og intervjuguiden, antas det ikke at mangel på intervjuer påvirket resultatet.

3.4.3 Validitet

Validitet handler om hvor godt dataene representerer den problemstilling man har (Grønmo, 2016). En oppgave kan ha høy reliabilitet, men det betyr ikke at dataen er gyldig eller relevant for problemstillingen. Validiteten forteller noe om hvor stor grad resultatene er gyldige (Grønmo, 2016). Validitet i studien ble sikret ved at vi samlet inn datamateriale som var relevant for å kunne besvare problemstillingen. Dette gjorde vi hele tiden ved å ha problemstillingen klart for oss. Vår utarbeidede intervjuguide bidro til å sikre at spørsmålene var forståelige og kunne stimulere til god informasjonsinnhenting av aktuell tematikk. Intervjuguiden tok videre bakgrunn i relevant teori og kunnskap på fagfeltet som vi anskaffet før intervjuene. Dette bidro til å sikre at spørsmålene var aktuelle til tematikken.

Informantene våre har god kunnskap om emnet, med ulike bakgrunner, holdninger og synspunkter. Informantene fortalte om situasjoner de selv hadde opplevd og ga tydelige eksempler på selvopplevde beslutningsprosesser. Jacobsen (2015) viser til at man ofte har større tiltro til kilder som er nær fenomenet som beskrives. Dette bidrar til å styrke studiens validitet. I en kvalitativ studie finnes det ikke korrekt eller ukorrekt informasjon. Det finnes bare informantenes meningsdannelse. Hadde intervjuene blitt holdt under skisesongen, er det en mulighet for at informantene hadde gitt uttrykk for dypere tanker om emnet.

3.5 Etiske retningslinjer og hensyn

I forkant av intervjuet sendte vi søknad til Norsk senter for forskningsdata (NSD). Vi fikk godkjent søknaden om å ta opptak og lagre den informasjon under arbeidet. Vi sendte også ut et informasjon- og samtykkeskriv til informantene. Alle fem ga samtykke til å delta og til å stille til intervju. Før intervjuene ble rettighetene igjen presisert. For å bevare anonymiteten til informantene har vi valgt å skildre dem som informant 1, 2, 3, 4 og 5. Navn og lagret data ble holdt hver for seg.

Vi har lagret opptak av lyd, navn og nummer til informantene under oppgaveskrivingen, som anført i den godkjente søknaden (Meldeskjema 123775). Dette ga oss lov til å kunne lagre denne type informasjon under arbeidet. Vi sendte ut et informasjon- og samtykkeskriv til informantene slik at de forstod hvilke typer data vi ønsket å innhente. I skrivet fikk de også informasjon om sine rettigheter som informanter.

4 RESULTAT OG DISKUSJON

I dette kapittelet fremlegges studiens funn. Empirien diskuteres opp mot tidligere presentert teori. Vi skal her se på hva som motiverer eksperter til å dra på topptur, og hvordan lyster og drivkrefter medvirker i beslutningsprosesser, selv når andre fristelser kan inntreffe.

4.1 Motivasjon og bakgrunn

Mer enn 10 års erfaring har gjort våre informanter godt rustet til å komme med reflekterte svar som kan belyse vår problemstilling. Informant 1 som har lengst erfaring med topptur har holdt på i ca. 35 år, siden: “[...] slutten av 80-tallet. Jeg startet med telemark i 85-86 eller noe sånt”. Informant 2 og 4 har kortest erfaring med ca. 12 år.

Det kommer tydelig fram fra samtlige av informantene at de går topptur hele sesongen. På spørsmål om når de går på topptur forteller informant 2, 3 og 5 oss: “[...] hele vinteren”, “så ofte jeg får mulighet [...]”, og “når det er forhold til det [...]”. Dette er med på å forklare hvorfor de har gått mye og lenge på topptur. Informantene er hele vinteren motivert til å gå på topptur, samtidig poengterer informantene at de ikke er like åpne for alle typer forhold. Informant 1 svarer på samme spørsmål. “Jeg går når det er sesong i Sogndal, men jeg er aldri den som er først ute”. For alle informantene er mengde og type snø sentralt. Informant 2 forteller at han kan miste motivasjon hvis forholdene ikke er gode:

Jeg tror det er litt sånn todelt, både for at jeg er glad i skikjøringen, og at den skal være best mulig. Jeg er ikke så motivert hvis det ikke er bra skiføre, så det viser at det kanskje er skiføre som drar meg mest. Samtidig er det opplevelsen av å være ute, og få være ute i naturen og frisk luft og alt som er enkelt med å komme seg ut på ski.

Gode snøforhold blir av informantene beskrevet som myk, tørr løssnø, ofte det man kaller for pudder. Informant 3 trekker også inn solpåvirket vårsnø, det man kaller for “slush”, som god snø. Flere av informantene trekker fram det å være ute og i naturen som en motivasjon til å gå topptur. Det er en positiv relasjon mellom det å være ute i naturen og menneskets fysiske og mentale energi (Ryan et.al, 2010). På spørsmål om hvilke lyster han har på topptur svarer informant 4:

Nei altså. Det er jo glede ved å være på tur, generelt turglede. Om det er et stikkord. Det andre er jo at en kan ferdes trygt til fjells, at det gir mestring i å føle at en har gode vurderinger på tur. Sammen med de man er med. Det er vanskelig å si hva det er. Mestring på ski, bli bedre på ski.

Informanten ser på mestring gjennom gode vurderinger på ski og mestring som viktig motivasjon på topptur. Mestring er et genuint menneskelig behov (Wormnes & Manger, 2008; Maslow, 1970). For å ta gode vurderinger må man ha tilstrekkelig kompetanse. Å være kompetent er sentralt i det å kunne mestre. Følelsen av å være kompetent gir i seg selv indre tilfredsstillelse, og er en viktig side ved motivasjon (Lillemyr, 2007). Man vil kunne føle på mestring om målet å bli kompetent er oppnådd (Maslow, 1970). Løvoll (2018) forklarer at mennesker har et behov mot å søke muligheter der man kan øve, tøyne egne grenser, uttrykke evner og talent. Dette finner vi igjen hos flere av informantene. Informantene motiveres av å teste og bekrefte egen kunnskap. På spørsmål om hva som motiverer han til å gå topptur svarer informant 3:

Det er sammensatt for meg, fordi det er akkurat for den gå opp med feller og kjøre ned. Skikjøringen. Men like mye det å finne ut av ting, forstå ting. Det å tenke ut en plan, vurdere på bakgrunn av informasjon, ting du vet, for så å gå ut i terrenget for å se om det stemmer, traff du, forstod du nok. Det er jo også en stor motivasjon for meg. Både i forhold til snødekket, vær, vind, i forhold til om snøen er god å kjøre i, men også i forhold til skredfarevurderingen selvfølgelig. Forstå svake lag, og hva som skjer og hva som bygger seg opp og ned i snødekket.

Informant 3 motiveres av å treffe på hans egne tolkninger av snødekke og skredfaren. Forståelse av skredsituasjonen og det å være god på ski, er i samme grad, ferdigheter man kan utvikle. Flere av informantene fremlegger at de ser på det å ha kontroll og mestre gode beslutninger som det viktigste med topptur. Dette samsvarer med det Maslow (1970) hevder om mestring i sin motivasjonsteori. Man blir motivert av egen mestring og utvikling, også kalt selvrealisering. Selvrealisering handler i stor grad om menneskets ønske om å utvikle seg selv (Maslow, 1970). Informantene ønsker å bli bedre teknisk på ski, men også på å ta gode vurderinger og beslutninger. Løvoll (2018) skriver at man selv må ønske denne kompetansen. Man har et psykologisk behov om å få brukt sin kompetanse. Blir ikke kompetansen brukt vil ikke behovet ivaretas. Sammen med viktigheten ved å mestre forteller informant 5 oss om å komme i flyt. På spørsmål om hvilke lyster han mener er viktigst svarer han:

Totalopplevelsen, men skal jeg trekke ut en, så er det at jeg opplever av og til at når jeg kjører på ski, at jeg er veldig til stede, at jeg kobler ut alt det surret som kan være av og til.

Det informant 5 forklarer her kan ses i sammenheng med “flow” eller flyt-teorien. Flyt-teorien ble lansert av den ungarsk-amerikanske psykologen Mihaly Csikszentmihalyi (1934 -) i 1975. Flyt er en tilstand der man glemmer tid og sted, aktiviteten blir et mål i seg selv. Man fokuserer bare på oppgaven man holder på med, ikke noe annet (Csikszentmihalyi, 1990). For å oppnå flyt må oppgaven man holder på med ikke være for vanskelig eller for enkel, man må utfordre seg selv slik at den ikke blir kjedelig, ikke for mye, slik at den oppleves stressende (Csikszentmihalyi, 1990). Løvoll (2018) hevder imidlertid at man må ha kontroll for å oppnå flyt. Å finne flyt er en balanse mellom det mulige og det umulige (Csikszentmihalyi, 2014). Dette kan stemme med det informant 5 formidler. Han beskriver å koble ut alt annet enn det som skjer her og nå. Flyt kan i stor grad beskrives som en god følelse, der tiden går fort uten at man selv er klar over det (Csikszentmihalyi, 1990). Informanten vil være helt konsentrert i skikjøringen, dette kan forstås slik Løvoll (2018) beskriver at man kan perfektionere sin egen skikjøring. Et annet krav for å komme i flyt er autonomi. Autonomi omhandler evnen til å kunne bestemme selv, og oppleve ønsket opplevelser og handlinger, uten press utenfra. De tre faktorene for autonomi er frivillighet, å gjennomføre ønsket atferd og at atferden er integrert i egne interesser og verdisyn (Løvoll, 2018). Tar man egne valg kan man selv styre hvor og hvordan man vil kjøre på ski. Man bestemmer selv hvor enkelt eller vanskelig terreng man ønsker å kjøre. Man kan ikke komme i flyt om man kjører noe man ikke ønsker, eller mener er uforsvarlig.

Informant 4 formidler at variasjon er viktig for han. Han ser på det som sentralt å variere hvor han går og hvem han går med. Han forklarer det med at personer har forskjellige interesser, noe som gjør at man går forskjellige type turer med ulike personer. Variasjon er stimulerende fysisk og psykisk (Gjerset, Raastad & Nilsson, 2015). Informanten bekrefter det Gjerset, Raastad og Nilsson (2015) beskriver når det sies at ensformighet vil virke negativt psykisk, og gir nedsatt glede i aktiviteten. Variasjon i og det å prøve nye fjellområder, ruter og terreng motiverer. Informant 3 påpeker at det vanligvis ikke er viktig å nå toppen. Det er sjeldent at han går helt opp, men at det kanskje er viktigere for han å nå toppen når han er på nye fjell.

Det er flere faktorer som motiverer informantene til å dra på topptur. Det ligger i følelsen av å være ute, kjøre god snø, det å forbedre seg ved å bli bedre på ski og til å ta beslutninger. For noen handler det mer om den aktive mestringen gjennom å forstå snødekke, ta gode vurderinger. En informant dras mer i retning mot avkobling og det å gå inn i en flyttilværelse.

Variasjon er også en faktor som motiverer til flere turer. Flere typer motivasjon blir trukket frem, og sammen utgjør de helhetsopplevelsen av motivasjon til å gå topptur.

4.2 Planlegging

Før man setter ut på en topptur gjennomfører man en planleggingsfase. Motivasjon til å sette ut på tur er en forutsetning for planleggingen. Planleggingsfasen legger grunnlaget for de ulike beslutningene som er nødvendige på de ulike toppturene, og det er i planleggingen de gode beslutningene starter (Faarlund, 2003). Det er flere aspekter å ta hensyn til under planleggingsfasen. Disse aspektene må bli sett i sammenheng med informantens motivasjon til å dra på topptur. Informant 5 svarer følgende på spørsmålet om hvordan han planlegger en topptur:

Begynner gjerne med hvilke forhold har vi, hvem er vi, hvor er vi, hvilke alternativer har vi rundt oss, også tar jeg noen tanker for meg selv, gjerne noterer litt. Så ønsker jeg å ha et råd med de jeg skal på tur med. Enten om det er betalende gjester eller venner. Om det er erfaring eller dagsform, ønsker osv. Bruker værmelding, skredvarsel varsom, type kart, bratthetskart osv. Lokalt kjent i området eller om det er en ny plass. Ut ifra det lager vi en felles plan. Typ hvor vi skal, tid, tidsestimat, hva har vi med oss felles og personlig. Kritiske punkt, i forhold til vurderinger rundt skred. Underveis på turen så har vi kontinuerlig prat, åpen kommunikasjon gjennom hele turen.

Som informant 5 formidler er det flere aspekter ved det å planlegge en tur enn selve turmålet. Det er mange faktorer han tar hensyn til som været, snødekket, turfølget og terrenget. Informantene formidler at de tar del i den planleggingen som skjer før de drar på tur. Samtlige informanter ser ut til å ha med primærfaktorene for vurderingsarbeid ved topptur. Dette samsvarer med Fredston og Fesler (2011), som hevder at været, snødekket, terrenget og mennesket inngår som faktorer i vurderingsarbeid knyttet til ferdsel på topptur. Faktorene informantene henviser til, viser seg å ha stor betydning på hvordan de tar beslutninger på topptur. Videre henviser informant 5 til merking av kritiske punkt i planleggingsfasen av en tur. Ifølge Richardson (2011) er bevissthet om kritiske punkt et strategisk godt verktøy for å unngå usikkerhet underveis på tur. Usikkerhet kan lede til stress, som igjen kan medføre dårlige beslutninger, hvor konsekvensene på topptur kan være fatale (Tremper, 2018). Informant 5 viser også til viktighet av hvem man har med på tur og hvilket område man skal på tur i. Faarlund (2003) viser til viktighet av samsvar mellom hvem som er på tur og hvilke

forutsetninger disse menneskene har for å gjennomføre den type tur som er valgt. Det vil si at turen må tilpasses til gruppens forutsetninger. Faarlund (2003) påpeker at man må velge tur etter evne for å få mest mulig ut av turen gjennom spenning, naturopplevelse og å håndtere krevende situasjoner. Informantene formidler at turfølget blir valgt ut ifra hvordan snøen er, og dette blir sett i sammenheng mot turmålet, som igjen påvirkes av lystene til informantene. På spørsmål om turfølge påvirker beslutningene svarer informant 4:

Ja det gjør det. Skal en kjøre ting som kanskje har, eller skal ha risiko, større eksponering eller lengre tid i eksponering, så er det helt klart at jeg ønsker å være på tur med folk som har tanker om turen, og hva vi skal gjøre eller ha lyst til å gjøre. Folk jeg vet at vi tenker likt om ting. Vi kan være kritiske til hverandre, og at vi kan være så trygge at vi kan si nei til hverandre. Med folk jeg ikke kjenner, så blir det vanskelig. Er en på tur med folk en ikke kjenner så er en ikke på sånne turer.

Vår oppfatning av dette er at informanten har lavere eksponeringstid og tar mindre risiko med en gruppe mennesker han ikke kjenner. Flere av informantene deler disse vurderingene. Faarlund (2003) beskriver dette når han omtaler å dra på tur etter evne. Dersom gruppa ikke har forutsetninger for å ta vanskelige avgjørelser sammen, bør de ikke dra på tur der vanskelige avgjørelser er en aktuell nødvendighet. Et aspekt som preger denne problematikken, er utsettelse for risiko. Informant 1 poengterer at han ikke er villig til å ta noe risiko, men han påstår også at han endrer mengden risiko ut ifra turfølget. Hallandvik et al. (2016), viser i deres artikkel at ulykker fra 2004-2014 ofte skjer i terreng brattere enn 30 grader og ved lang eksponeringstid. Dette samsvarer med den oppfatningen informantene har med at gruppas forutsetninger er en viktig faktor når man planlegger hvilke typer terreng turen skal gjennomføres.

4.3 Risikoaksept

Risikoaksepten til informantene ser ut til å være relativ likt, sett i lys at den er påvirket av hvem de er på tur med. Informantene fremlegger risikoaksept på ulike måter. Informant 1 ønsker å ha stor margin og ønsker å kunne gå samme turen 100 ganger uten at det skjer noe. Informant 4 fremlegger at han unngår skredterreng når han er alene, dette med tanke på risiko og konsekvens av å utløse et skred. Dersom man skulle bli begravd av et snøskred eller skadet, vil et turfølge ha mulighet til å gjennomføre redning og ringe etter hjelp. Informant 3 skiller seg ut på dette området i forhold til de andre informantene. Han velger å dra alene på

de turene med lengst eksponeringstid. Vi lurte på om han noen gang endret risikoaksept og da svarte informanten:

I forhold til hvem jeg er med helt klart, åpenbart at jeg har lavere risikoaksept på jobb med gruppe, eller på tur med familien for eksempel, enn hvis jeg er alene. Det er kanskje derfor jeg liker å være alene. Fordi da vet jeg at jeg er 100 prosent sårbar. Alt avhenger av de vurderingene jeg gjør. Og er jeg ikke presset på noen som helst side fordi det er ingen som vet hva jeg driver med. Det er ganske deilig å bare ha seg selv å tenke på. Men også veldig sårbart selvfølgelig. Knekker du en fot kan du være ganske fucket.

Dette er en ganske annerledes tankegang enn det vi ser hos de andre informantene. Denne holdningen kan forklares ved bruk av heuristikker. Tremper (2018) viser til flere heuristiske feller som kan føre til ulykker. En grunn til at informant 3 velger å gå alene kan være at han vil unngå heuristiske feller som det å få aksept av turgruppa og det å følge etter andre sine beslutninger. Er man alene har man bare seg selv å stole på, og man må være trygg på egne vurderinger. Å kunne være trygg på egne vurderinger kan være en motivasjon i seg selv. På den andre siden er det ingen som sier ifra hvis man går i en annen heuristisk felle. Ifølge Adams (2005) vil turdeltagere legge til informasjon og flere perspektiver til beslutningen. Videre fremmer Adams (2005) at det er utenkelig at én person klarer å ta til seg all relevant informasjon til å oppdage gode løsninger i ekstremt komplekse oppgaver. Kommunikasjon er den beste metoden for å redusere menneskelige feil i kritiske beslutninger (Adams, 2005). Personlige feil eller heuristiske feller kan lede til fatale konsekvenser. Informant 3 formidler videre at han tar hensyn til nettopp dette og passer på at sannsynligheten for at noe skal skje er lav, med tanke på at konsekvensen vil være høy.

Risikoaksepten til informantene er en subjektiv tolkning av hva de selv mener er risikofylt. Subjektive mål er gjerne vanskelig å sammenligne. Det kan dermed være vanskelig å si noe om hvor stor risiko de ulike informantene tar sammenlignet med hverandre, på toptur. Det at informantene formidler at de ikke ønsker å ta store sjanser, kan indikere at informantene har relativt lav risikoaksept. Likevel kan vi se en sammenheng mellom risikoaksepten deres tidligere i karrieren, og nå. Dette kan sees i lys av informantenes ulike typer motivasjon. Informant 2 svarer dette på spørsmål om han har endret risikoaksept:

[...] men jeg har aldri snudd så mye som jeg har gjort de siste årene, og jeg snur mer og mer, for jeg føler at kanskje risikoviljen har blitt mindre. Jeg vet ikke hvor risikoviljen min lå før, men i yngre dager, lå den ganske langt forbi det jeg aksepterer i dag, det er også kanskje fordi jeg visste mindre.

Dette kan sees i sammenheng med det som kommer frem fra Hallandvik, Andresen og Aadland (2017). De fant ut at nybegynnere og kompetente kartla at terrenget var mindre komplekst enn ekspertene i det samme området. Risikoaksepten kan ha blitt mindre hos Informant 2 fordi kunnskapsnivået har økt. Videre fremlegger informant 2 om samme tematikk:

I utgangspunktet er jeg lite villig til å ta mye risiko. Jeg har samboer, jeg har god jobb. Jeg har alt jeg kunne tenke meg, jeg har for mye å tape. Det er ikke sånn at jeg ikke hadde noe å tape før, men det var en annen holdning til ting, det var kanskje mer fokus på å få kjørt den bratte renna eller siden. Nå kan jeg kose meg mye mer i slakere terreng. Så det tror jeg har blitt mer annerledes. Kan kose meg mer i slakere terreng når snøen er god. Og det er kanskje derfor jeg snakket om det at skikjøringen og opplevelsen. At opplevelsen kan være god selv om skikjøringen er dårlig. Det har både med naturen og det sosiale. Disse to kan trumfe dårlig skiføre i slakt terreng. Dette gjør at turen blir en suksess likevel. Turen hadde vært jævlig mye bedre med bra skiføre, men turen var ok likevel.

Her formidler informanten at det ikke alltid er nødvendig å ha høy risiko på tur for at en tur skal være givende. For å kunne godta lav risiko må også motivasjonen samsvare med det. Atkins (2014) hevder at det å ha bratt skikjøring som eneste ønske kan medføre at man alltid godtar bratte sider som akseptabel risiko. Vi tolker det som at informanten har forstått denne risikoen. For å unngå dette må man ha flere lyster slik at man kan velge lyster ut ifra hvilke forhold det er og ikke omvendt (Atkins, 2014). Dette poengterer informant 2 tydelig med å vise til glede ved naturopplevelsen og det sosiale aspektet. Informant 3 og 5 poengterer at økt kunnskap og erfaring kan sees i sammenheng med endring av risikoaksept. Dette kan indikere at informantene hadde større risikoaksept tidligere, enn nå.

4.4 Motivasjon opp mot beslutninger

Det er ikke uvanlig å ha forutinntatte lyster i forkant av en topptur. Slike lyster kan være det å nå toppen eller kjøre bratt. Imidlertid så vi at lystene informantene presenterte var i større grad mer diffuse mål. Informant 1 vektla blant annet: “*Det kan være å få en god tur, selv om det er dårlige forhold*”. og informant 3 poengterer: “*Jeg er glad i å bevege meg. Jeg blir ganske fort gæren i hodet av dager som det her. På kontor. Det er en form selvmedisinering kan en si*”. Sitatene indikerer dermed at informantene holdt avstand til fallgruver eller heuristikker som “consistency” eller måloppnåelse. Ifølge McCammon og Haegeli (2007) er

dette en heuristikk som går igjen i fatale snøskredulykker. Individet er målfokusert, og i den grad at individet er særlig fokusert på at toppen er målet. Når man utsettes for denne heuristikken glemmer man å vurdere omgivelsene rundt, ettersom man blir for opptatt av målet. Det å ha åpne og lite spesifikke mål, eksempelvis ønske om bevegelse og å få til en god tur, medfører mer åpenhet for endringer i den originale turplanen.

Det å ha flere lyster, gir større spillerom i beslutningstakingen. Dette betyr at man ikke er avhengig av å gjennomføre hovedplanen for å oppnå en vellykket tur. Dersom man har flere lyster og forventninger til toppturen man er på, vil man ifølge Atkins (2014) kunne ta i bruk det reflekterende tanke-systemet til å ta beslutninger. Man velger å tilfredsstille lyster som er forenlig med forholdene i omgivelsene. Den ene situasjonen fant sted på et fjell i Fjærland. Informant 5 beskrev turen som perfekt: *“Det var høytrykk og sol”*. Relativt tidlig på turen kom turfølget til et punkt de hadde sett for seg kunne være kritisk. Gruppen valgte å grave i snøen for å forstå snødekket bedre, noe som førte til at gruppen ble usikker. Hovedmålet ble nedprioritert og gruppen fant glede i å bygge en iglo som de overnattet i. Gruppen kjørte ned en trygg rute dagen etter. Informant 5 poengterte: *“[...] det var kjempefint. Da har vi noe å drømme videre om”*. Dermed valgte de å snu selv om motivasjonen var høy for å gjennomføre og gruppen hadde planlagt turen i lang tid.

Informant 4 var på tur sammen med noen venner i Omnane i Sogndalsdalen. Informanten beskriver forholdene som *“[...] helt gull med mye nysnø”*. Gruppen hadde et ønske om å prøve en ny linje, men gravingen i snødekket gav dem usikkerhet. Dette førte til at de snudde og valgte et tryggere alternativ ned ryggen på fjellet. Informant 4 sier at han fant glede i det: *“Ingenting er så fint som å kjøre ryggen der på en god dag med fint føre”*. Videre formidler informanten at han har vært på toppturer der gruppen har snudd, men der de i senere tid har fullført turen med mer stabile forhold. Informant 1 og 4 beskriver å være i stand til å sette hovedmålene til siden, i situasjonen og heller ta dem i bruk som nye turmuligheter på et senere tidspunkt. Begge situasjonene sammenfaller med modellen «Strategic Mindset» fremstilt av Atkins (2014). Lystene vil alltid være til stede, og det gjelder å tilfredsstille rette lyster til rette forhold.

Stewart-Patterson (2014) fremlegger at for å kunne ta intuitive valg av høy kvalitet er man avhengig av et ekstensivt repertoar med tidligere beslutninger i skredterreng. Kunnskaper og ferdigheter læres i den konteksten læringen befinner seg i (Lave & Wenger, 1991).

Tematikkene fremlagt i forrige avsnitt viser til at gruppene oppdager en endring i snødekket.

Endringen i snødekket medfører usikkerhet, de tar et steg tilbake og velger å forlate den opprinnelige planen. Her går man fra det automatiske, til det reflekterende systemet. Man gjenkjenner et mønster som er usikkert eller ukjent, og motivasjonen til å nå det planlagte målet blander ikke informantene. Man lærer å gjenkjenne mønstre fra tidligere erfaringer. Når mønsteret ikke er gjenkjennbart fra tidligere situasjoner, velger informantene å være mer konservative i sin beslutningstaking. I en situasjon der man opplever mønstergjenkjenning er intuisjonen spesielt nøyaktig. Mønstergjenkjenning tillater oss å oppdage hva som er normalt eller kjent, og det som er unormalt eller ukjent (Stewart-Patterson, 2014). Informantene finner motivasjon til å ta trygge ruter og alternative løsninger. Informant 4 påpeker at lysten til å fullføre er til stede, men at det ikke vil påvirke informantens risikoaksept. Informant 5 poengterer at det er viktig å være profesjonell og stille seg de riktige spørsmålene før slike valg. Informantene ønsker ikke å tillate at motivasjon tar stor plass når de tar kritiske valg. De fremhever at de har andre lyster, slik at ønsket om å klare hovedmålet ikke alltid trenger å bli tilfredsstilt. I likhet med McCammon og Haegeli (2007) henviser Tremper (2018) til «Goal Blindness», det å være for fokusert på målet, slik at man ikke ser farer man burde ha oppdaget. I begge overnevnte situasjoner tar informantene et steg tilbake, de vurderer situasjonene analytisk, og tar konservative valg tilpasset forholdene. Dette samsvarer med funn i doktorgradsavhandlingen til Stewart-Patterson (2014). Ekspertene i denne studien tok konservative valg dersom de møtte på utfordringer de ikke kjente igjen fra tidligere mønster eller erfaringer.

4.5 Situational Awareness

Informant 3 setter pris på å være på tur alene, for da er ingen vurderinger opp til noen andre. Planleggingen av toppturene blir lagt i forhold til personlige lyster. Dette skiller seg litt ut fra hva de andre informantene formidler om turfølget. De andre ser ut til å foretrekke å være på tur med andre, da det sosiale er en lyst som flere har. De turene som har høyere risiko krever flere vanskelige beslutninger. Informant 3 tar disse beslutningene selv og svarer følgende på hvordan han tar beslutninger på tur:

Det er jo en kontinuerlig prosess fra jeg planlegger på bakgrunn av forventet vær og snø. Hva ser jeg når jeg kjører opp i dalen, ser jeg tegn til at nivået er annerledes eller som jeg har planlagt ut ifra. Også kommer du inn i terrenget også begynner du å kjenne variasjonen under skia også kjenner du at sola har tatt mer eller at vinden har tatt mer, du gjør fra den store planleggingsfasen, til område vurderinger, til enkelt-heng-vurderinger er det en kontinuerlig prosess som går igjennom hodet mitt.

Her viser informant 3 at etter planleggingsfasen vil beslutninger baseres på en kontinuerlig tankeprosess som aldri stopper, ettersom gode beslutninger krever informasjonsinnhenting og bruk av denne informasjonen (Endsley, 1995). Dette samsvarer godt med 3x3 filtermodellen (Munter, 1997). Modellen er laget for å organisere vurdering av terrenget, snødekket og gruppen i tre ulike stadier av turen: regional (planlegging), lokal (områdevurdering) og sonal (vurdering av enkelt heng). For å ha tilstrekkelig informasjon til å ta avgjørelser er det ikke nok med en regional vurdering av skredfaren. Terreng, snødekke og gruppe er faktorer som må vurderes i området generelt og ved hvert enkelt heng (Munter, 1997).

Det informant 3 fremlegger samsvarer med det Endsley (1995) skriver om Situation Awareness. For å kunne ta beslutninger i skredfarlige omgivelser må man først forstå informasjonen man finner terrenget (Endsley, 1995). Samtidig må man ha informasjon om målene for å ta beslutninger i slike omgivelser (Adams, 2005). Denne informasjonsinnhenting starter allerede i planleggingsfasen gjennom skredvarslet og værmelding. Videre må man ta til seg informasjon på tur, og her er det mulig å bruke «Obvious Clues Method» til McCammon (2006). Metoden tar for seg syv tegn som alle omhandler snødekket, været og terrenget. Informant 4 sier dette om temaet: “[...] *grave i snøen på vei opp, kjenne på snøen, [...] været her og nå sier noe om hva som er greit å utsette seg selv for*”. Det informant 3 og 4 formidler om å følge med i terrenget, været og snøen når en er på, tur samsvarer godt med denne metoden. Videre sier Endsley (1995) at informasjonen må forstås for å videre kunne brukes. I følge Kahneman og Klein (2009) vet eksperter når de ikke vet, når deres ekspertise kommer til kort. Dette samsvarer med det informant 1 formidler om de ulike tanke-systemene: “*Der man er erfaren, trygg og kjenner konteksten så jobber man innafor det mønsteret man har. Møter man noe som er ukjent så må man bruke mer tid på beslutninger*”. Denne måten å jobbe på ser vi igjen hos alle informantene. Den intuitive tankeprosessen er rask, effektiv og fungerer der informantene kjenner igjen terrenget. I ukjent terreng og/eller når usikkerhet inntreer bruker de mer analytiske prosesser som tar lengre tid. Dette samsvarer videre med det Kahneman og Klein (2009) hevder om eksperter med faglig forankring, som tar i bruk mønstergjenkjenning og intuisjon i deres beslutningstaking. Adams

(2005) støtter opp under dette med sin forskning, som viste at 88% av skred eksperter brukte mønstergjenkjenning i kritiske beslutninger. Intuisjonen deres er bygget opp av tidligere erfaringer og kunnskaper, men kan bli påvirket av ytre faktorer som heuristiske feller og motivasjon.

5 KONKLUSJON

I denne oppgaven har vi søkt større innsikt i hvilken motivasjon eksperter har for å gå på topptur, og på hvordan motivasjon og lyster kan påvirke beslutningene deres, både i planlegging og i vurderinger underveis. Ekspertenes lyster og drivkrefter er gjerne pådriveren til å dra ut på topptur. De ulike lystene som går igjen er det å kjøre god snø, være ute i naturen, forstå snødekke og ta gode beslutninger. Ekspertene har også formidlet sosial interaksjon, flyttilværelse og variasjon som motivasjonsfaktorer. Sammen utgjør de helheten av ekspertenes motivasjon til å gå topptur. Planleggingen skjer som følge av at de er motivert, og gode beslutninger starter her. Turen blir valgt ut ifra motivasjon, vær, snødekke, terreng og turfølge. Eksponeringstiden og risikoen går ned på turer, der turfølget har mindre erfaring. Risikoaksepten deres blir påvirket av hvem de er med, og de velger tur etter evne. Det er et skille om de velger å gå eksponert alene eller med en erfaren gruppe, der ulike heuristikker belyser styrker og svakheter ved begge. Det fremgår også at ekspertene tar mindre risiko nå enn tidligere i livet. Endringene i risikoaksept korrelerer med mer kunnskap og erfaring. Mer kunnskap og erfaring fører til at ekspertene kan ha flere lyster. Flere lyster tillater at også slakere terreng med kortere eksponeringstid kan også sees på som motiverende. Motivasjonen styrer i stor grad ikke ekspertene til å ta beslutninger utenfor deres risikoaksept.

Ekspertene bruker intuisjon ved beslutningssituasjoner dersom de kjenner igjen et mønster. Mangel på mønstergjenkjenning fører til at de tar et steg tilbake og det analytiske tanke-systemet kobles på. Dette gjør at ekspertene kan unngå heuristikker som kan føre til farlige situasjoner. Ved å ta et steg tilbake blir det rom for flere kognitive overveielser som leder til gode beslutninger. I studien hevdet ekspertene at de er i stand til å velge bort hovedplanen om den utfordrer risikoaksepten deres. De er ikke avhengig av å følge hovedplanen for at det skal bli en vellykket tur. Deres valg er forenelig med lyster og faktorer som vær, snødekke, terreng og turfølge. Ulike veier til informasjonsinnhenting forekommer og danner grunnlag for risikobedømming og, til slutt, gode beslutninger.

En interessant tematikk som fremkom i datamaterialet, var hvordan erfaringer og kompetanse endrer synet på risikoaksept over tid. Flere av ekspertene beskriver dette. Videre er det også interessant hvordan endring i familiesituasjon kan påvirke beslutningstaking på topptur. Begge disse temaene vil kunne være relevant for ytterligere forskning.

6 LITTERATURLISTE

- Adams, L. (2005). Part 1 - Avalanche experts' judgment and decision making. *Avalanche News*, 74, 1-11.
- Atkins, R. (2014). Yin, Yang and You. International Snow Science Workshop, https://arc.lib.montana.edu/snow-science/objects/ISSW14_paper_O9.02.pdf
- Brattlien, K. (2012). Den lille snøskredboka. 3 utg. Oslo: Fri Flyt AS.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). Flow: the psychology of optimal experience. New York: Harper Perennial.
- Csikszentmihalyi, M. (2014). Applications of Flow in Human Development and Education: The Collected Works of Mihaly Csikszentmihalyi. Claremont, CA, USA: Springer.
- Dalland, O. (2017). Metode og oppgaveskriving (6 utg.) Oslo: Gyldendal.
- Dreyfus, S. E. (2004). The Five-Stage Model of Adult Skill Acquisition. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 24(3), 177-181. <https://doi.org/10.1177/0270467604264992>
- Endsley, M. R. (1995). Toward a Theory of Situation Awareness in Dynamic Systems. *Human Factors*, 37(1), 32-64. <https://doi.org/10.1518/001872095779049543>
- Evans, J. St. B. T., & Stanovich, K. E. (2013). Dual-Process Theories of Higher Cognition: Advancing the Debate. *Perspectives on Psychological Science*, 8(3), 223-241. <https://doi.org/10.1177/1745691612460685>
- Faarlund, N. (2003). Friluftsliv: hva - hvorfor - hvordan ([Digital nyutg.] ved Lars Verket). <http://www.naturliv.no/faarlund/hva%20-%20hvorfor%20-%20hvordan.pdf>
- Fazey, I., Fazey, J. A., & Fazey, D. M. A. (2005). Learning more effectively from experience. *Ecology and Society*, 10(2), 4. <https://www.ecologyandsociety.org/vol10/iss2/art4/>
- Fredston, J., & Fesler, D. (2011). Snow sense—A guide to evaluating snow avalanche hazard. Anchorage: AK: Alaska Mountain Safety Center.
- Gjerset, Raastad & Nilsson. (2015). Grunnleggende treningsprinsipper. I Gjerset, A. (Red.), (2015) Idrettens treningslære (2.utg.). Oslo: Gyldendal.
- Grønmo, S. (2016). Samfunnsvitenskapelige metoder (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Hallandvik, L & Andresen, M & Aadland, E. (2017). Decision-making in avalanche terrain—How does assessment of terrain, reading of avalanche forecast and environmental observations differ by skiers' skill level?. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*. 20. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2017.09.004>

- Hallandvik, L & Aadland, E & Vikene, O. L. (2016). Terrain Classification of Norwegian Slab Avalanche Accidents. *Journal of Outdoor Recreation, Education, and Leadership*. 8. 136-147. <https://doi.org/10.18666/JOREL-2016-V8-I2-7695>
- Hallandvik, L & Vikene, O. L. & Aadland, E. (2015). An Evaluation of Rule-Based Decision Support Methods in Norway 2005–2014: Practical Implications for Avalanche Education. *Journal of Outdoor Recreation, Education, and Leadership*. 7. 128. <https://doi.org/10.18666/JOREL-2015-V7-I2-7008>
- Heuer, U. (2004). Reasons for Actions and Desires. *Philosophical Studies*., 121(1), 43–63. <https://doi.org/10.1023/B:PHIL.0000040381.54358.08>
- Hogarth, R. M. (2001). *Educating intuition*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Imsen, G. (2020). Motivasjon, Følelser og behov. I G. Imsen, *Elevens verden, Innføring i pedagogisk psykologi* (s. 303-336). Oslo: Universitetsforlaget.
- Jacobsen, D. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Oslo: Abstrakt.
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. New York, NY: Farrar, Straus, and Giroux.
- Kahneman, D., & Klein, G. (2009). Conditions for intuitive expertise: A failure to disagree. *American Psychologist*, 64, 515–526. <http://dx.doi.org/10.1037/a0016755>
- Kaufmann, G & A. Kaufmann (2009). *Psykologi i organisasjon og ledelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Klein, G. & Pliske, R. Crandall, B & Woods, D. (2005). Problem detection. *Cognition, Technology & Work*. 7. 14-28. <https://doi.org/10.1007/s10111-004-0166-y>
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T., & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Larsen, A. (2017). *En enklere metode: Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Learning in doing: Social, cognitive, and computational perspectives. Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511815355>
- Lillemyr, O. F. (2007) *Motivasjon og selvforståelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Logan, G. D. (1988). Automaticity, resources and memory: Theoretical controversies and practical implications. *Human Factors*. 30, (583-598).

- Løvoll, H. S. (2018). Flyt og indre motivasjon. I Magnussen L. I. & Vold T. (Red.), *Friluftsliv og guiding i natur. Teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mannberg, A., Hendriks, J., Landrø, M., Stefan, M.A., (2018) Who's at risk in the backcountry? Effects of individual characteristics on hypothetical terrain choices, *Journal of Environmental Psychology*, <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2018.08.004>
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality* (2nd ed.). London: Harper and Row.
- McCammon, I. (2006). Obvious Clues Method: A User's Guide. *The Avalanche Review*, 25 (2). 8-9.
- McCammon, I., & Haegeli, P. (2007). An evaluation of rule-based decision tools for travel in avalanche terrain. *Cold Regions Science and Technology*, 47(1–2), 193–206. <https://doi.org/10.1016/j.coldregions.2006.08.007>
- Munter, W., (1997). *3 × 3 Lawinen: Entscheiden in kritischen Situationen*. Garmisch Partenkirchen, Agentur Pohl & Schellhammer.
- Nes, C. L. (2018). *Skikompis. Snøskred og trygg ferdsel*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Odden, A. (2008). *Hva skjer med norsk friluftsliv? En studie av utviklingstrekk i norsk friluftsliv 1970-2004* (Doktoravhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Trondheim.
- Richardson, M. (2011). The human factor: The psychology of backcountry safety. *The Avalanche Review*, 29(4), 1, 14–15. https://static1.squarespace.com/static/59d2a0f0e9bdfd20d6d654b7/t/5a5fc131f9619ab782fe5662/1516224866043/TAR2904_ALL_LoRes.pdf
- Ryan, R., Weinstein, N., Bernstein, J., Brown, K. W., Mistretta, L., & Gagné, M. (2010) Vitalizing effects of being outdoors and in nature, *Journal of Environmental Psychology*, 30(2), 159-168, <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.10.009>
- Shanteau, J. (1992). Competence in experts - The role of task characteristics. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 53, 252–266. [http://dx.doi.org/10.1016/0749-5978\(92\)90064-e](http://dx.doi.org/10.1016/0749-5978(92)90064-e)
- Stewart-Patterson, I. (2014). *The Role of Intuition in the Decision Process of Expert Ski Guides* (Doktorgradsavhandling). The University of Edinburgh, Edinburgh. <https://era.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/9580/Stewart-Patterson2014.pdf?sequence=2>
- Teigen, Karl Halvor, (2020): *motivasjon i Store norske leksikon på snl.no*. Hentet fra <https://snl.no/motivasjon>
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3.utg) Oslo: Gyldendal Akademisk

- Tozer, M., Fazey, I., & Fazey, J. (2007). Recognizing and developing adaptive expertise within outdoor and expedition leaders. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 7(1), 55–75. <http://dx.doi.org/10.1080/14729670701349780>
- Tremper, B. (2018). *Staying alive in avalanche terrain* (3rd ed.). Seattle: WA: The Mountaineers Books.
- Vereide, V., Vikene, O. L., & Hallandvik, L. (2019). Læring av beslutningsprosesser i snøskredutsatte omgivelser. I L. Hallandvik, & J. Høyem (Red.), *Friluftslivspedagogikk* (s. 67-82). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Wormnes, B. & Manger, T. (2008) *Motivasjon og mestring. Effektiv bruk av egne ressurser* (3.utg) Bergen: Fagbokforlaget.
- Qu, S. & Dumay, J (2011) The Qualitative Research Interview. *Qualitative Research in Accounting and Management*, 8(3), 238-264. <https://ssrn.com/abstract=2058515>

7 VEDLEGG

7.1 Intervjuguide

Retningslinjer

- Samtalen skal være strukturert nok til at en kan snakke flytende, men samtidig ta opp igjen spørsmål senere i intervjuet.
- Informanten trenger bare å svare på de spørsmålene som informanten selv synes er passende.
- Informasjonen som informanten kommer med blir behandla konfidensielt, og det skal ikke komme frem hvem som blir intervjuet.
- Informanten kan trekke seg når som helst, og uten å måtte oppgi en grunn for det.
- Intervjuer skal informere om bruk av opptaker, og må sørge for samtykke til det.
- Opptaket skal bare bli brukt til undersøkinga og ikke bli delt videre.
- Intervjuer(e) skriver ned notater som blir brukt til å skape et referat fra intervjuet.
- Informant skal få referatet etter intervjuet, slik at informant kan lese gjennom og godkjenne informasjonen vi har samlet inn.
- Informanten skal få mulighet til å stille spørsmål om den har, eller om noe er uklart.
- Start opptak.

Bakgrunnsinformasjon

I hvor mange år har du gått på topptur?

I hvilken sammenheng går du på topptur?

Motivasjon

Hvorfor går du på topptur?

Hvilke dager har du mest lyst til å gå på topptur?

Hvilke mål har du med å gå på topptur?

- Personlig og/eller kontrollerte mål?

Hvilke lyster har du for å gå topptur?

- Kan du ha mange lyster på samme tur?
- Hvilke lyster er viktigst?
- Hvor viktig er det å få gjennomført en eller flere lyster?

Hvilke dager har du mest lyst til å gå på topptur?

Risiko og beslutninger

Hvem går du på tur med?

- Påvirker det beslutninger?

Hvordan planlegger du en topptur?

- Hvilke faktorer tar du hensyn til?
- Hvordan bruker du målene dine når du planlegger topptur?

Hvordan tar du beslutninger på topptur?

Hvor mye risiko er du villig til å ta?

- Hvordan endres dette ut ifra forutsetningene?

Hvilke sikkerhetsutstyr/beskyttelsesutstyr bruker/har du med på tur?

- Endres dette noen gang?

Hvordan påvirker tidligere erfaringer med skader og skred dine beslutninger og risikovurderinger på topptur?

Har lystene dine endret seg i løpet av årene?

Påvirker sosial status dine beslutninger?

7.3 Informasjonsskriv og samtykkeskjema

Deltaking i forskningsprosjektet:

«Ett innblikk i eksperters motivasjon og beslutningstaking på topptur».

Informasjonsskriv

Håper du kan bidra til økt kunnskap om tematikk på vårt forskningsprosjekt og at du ønsker å delta på et intervju tilknyttet dette. Formålet med prosjektet er å kartlegge hvordan motivasjon kan påvirke beslutninger på topptur. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Vi skal bruke dataene fra intervjuet til å skrive en bacheloroppgave. Problemstillingene våre er “Hva motiverer eksperter til å dra på topptur?”

Underproblemstillingen er «Hvordan kan lyst og motivasjon påvirke eksperter til å ta gode beslutninger på topptur»?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen på Vestlandet, campus Sogndal er ansvarlig for prosjektet

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du blir spurt om å delta fordi du møter våre kriterier: Har minst 10 000 timer egenerfaring på topptur og at du har gjennomfører toppturer jevnlig gjennom hele vintersesongen, de siste 10 år.

Hva innebærer det for deg å delta?

Vi kommer til å intervju deg og ta lydopptak av samtalen. Dette vil foregå over internett, dersom personlig møte er utfordrende å få til. Det er kun undertegnede som har tilgang på lydopptaket. Opptaket vil bli slettet ved prosjektslutt. Anonymitet ivaretas i oppgaven. Vi bruker ikke navn eller annen personbeskrivende informasjon i oppgaven.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern - hvordan vi bruker og oppbevarer dine opplysninger

Vi vil kun bruke opplysningene om deg til formålene vi har beskrevet i dette skrevet. Vi følger personvernregelverket og behandler opplysningene konfidensielt. Det er bare oss, Torjus Sagenes og Nicolai Drager som vil ha tilgang på opplysningene dine. Ditt navn og kontaktopplysningene dine vil bli kodet og lagret separat fra annen data.

Hva skjer med opplysningene du har gitt oss ved prosjektslutt?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 11. desember 2020.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen på Vestlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket. Ved å skrive under på dette dokumentet samtykker du til at du har lest og forstått informasjonen over, samt at du ønsker å stille til intervju.

Sted og dato

Signatur

Med vennlig hilsen
Torjus Sagenes og Nicolai Drager

Prosjektansvarlig
Linda Hallandvik